

قاعده

«حرمت اعانت بر اثم»

«قسمت اول»

دکتر سید مصطفی محقق داماد - استاد دانشگاه

که در این آیه تعاون بر اثم نهی شده است و نهی دلالت بر حرمت دارد.

گروهی دیگر این آیه را کافی برای مقصود ندانسته‌اند به دلیل این که:

۱- این احتمال وجود دارد که مؤذای آیه تعاون حکم تنزیه‌ی باشد نه تحریمی که بنابراین حکم تعاون کراهت خواهد بود. نه حرمت. به دلیل این که مقابل نکوهش اعانه بر اثم - امر به اعانه به تقوا است. چون امر به تقوا امر مستحبی است، و وجود این احتمال مانع از اثبات حکم حرمت برای اعانه خواهد بود^(۳)

در رد این اشکال گفته شده است: «قرینه بودن بعضی از جملات آیه مسلم نیست زیرا تناسب کلمه و موضوع برای عقل شهادت می‌دهند که نهی در این جا برای تحریم است. علاوه بر این که مقارن بودن اثم یا عدوان هیچ مجالی را برای حمل بر کراهت باقی نمی‌گذارد، چون حرمت ظلم و عدوان ضروری و بدیهی است.»^(۴)

افزون تر آن که «چنانچه قسمت اول آیه حمل بر استحباب شود، دلیلی برای حمل نهی

کسی که می‌خواهد شراب درست کند، را مطرح نمایند، و یا فروش چوب به کسی که می‌خواهد بت تراشد، و یا خدمت کردن در دستگاه طواغیت و ظالمان، به این مطلب نیز اندکی اشاره شده است. به عنوان مثال شیخ انصاری (علیه الرحمه) در «مکاسب محرمة» در مبحث «معونة الظالمین» تا حدودی در این زمینه بحث کرده است. اما خوشبختانه فقهای متأخر به این موضوع تحت عنوان «قاعده اعانه بر اثم» اشاراتی داشته‌اند. از آن جمله‌اند مرحوم نراقی در کتاب «عوائد الایام» و بجنوردی، و نیز فاضل لنکرانی در کتاب «القواعد الفقهیه»^(۲)

گفتار اول - منابع قاعده

«اعانه بر اثم»

فقها حرمت اعانت بر اثم را مستند به دلایل زیر می‌دانند:

اول، کتاب:

آیه شریفه: «تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَ لَاتَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ» (مانده ۲/).

گروهی از فقها از این آیه شریفه حرمت اعانه بر اثم را استنباط نموده‌اند با این استدلال

پیشینه تحقیق:

کنه‌کار گاهی به تنهایی عمل گناه را انجام می‌دهد که عنوان فاعل دارد و گاهی نیز با همکاری دیگری یا دیگران مرتکب می‌گردد، این همکاری ممکن است دو صورت داشته باشد:

صورت اول دخالت همگی همکاران در عنصر مادی گناه که به تمامی آنان، شرکاء گفته می‌شود.

صورت دوم، به گونه‌ای است که فرد یا افرادی به تنهایی عنصر مادی گناه را مرتکب می‌گردند، ولی فرد یا افراد دیگری وی را در انجام عنصر مادی یاری و کمک می‌نمایند که به این عمل فرد یا افراد در فقه اسلامی «اعانه بر اثم» گفته و به آنان نیز عنوان «معین» داده‌اند و به عمل فوق در حقوق جزای عرفی «معاونت در جرم» گفته می‌شود و به افراد فوق عنوان «معاون» داده‌اند.

این موضوع در کتب قدمای فقه تحت این قاعده نیامده است. بلکه به صورت موردی از آن سخن به میان آمده است. مثلاً در فقه در جایی که می‌خواهند عمل فروش انگور به